

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio CVI. De Angelorum illuminatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

non sit de malo præfenti, sed de futuro, timor autem ille est actus vóluntatis, non verò partis sentientis, qua carent.

A & quædam de industria disputauimus in superioribus in hoc opere: reliqua verò commodius inferentur in commentariis in reliquis D. Thomæ partes.

ARTICVLVS IV.

Vtrum aer iste sit locus pœnalis demonum.

Damones alii quos in hoc aère relictos vsque ad diem iudicij.

PRIMA conclusio. Aliqui Angeli mali diuina prouidentia relictii sunt in aère isto caliginoso vsque ad diem iudicij ad exercitium & impugnationem nostram, vt vel ea ratione eorum vtilitati inferuiant, qui hæreditatem capiunt salutis, quatenus illorum impugnationibus augetur corona iustorum. Probatum ex illo ad Ephesios 6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cœlestibus.* 1. Petri 5. *Aduersarius vester diabolus circumit querens quem deuoret.* Job 1. *Circumius terram, & perambulauit eam: ergo demones aliqui sunt apud nos.*

Damnatorum omnium locus erit sola infernorum regio post extremum iudicium.

Secunda conclusio est. Post diem iudicij, quando cessabit tam missio Angelorum bonorum, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, quam demonum impugnatione, locus pœnalis omnium damnatorum, tum hominum, tum Angelorum, erit infernus.

Damones alii qui perpetuo sunt in inferno.

Tertia conclusio. Sicut perpetuo sunt aliqui Angeli boni in cœlo, ita perpetuo sunt aliqui demones in inferno. Patet ex illo 2. Petri 2. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed yudentibus inferni de tractos tradidit cruciandos.* De his conclusionibus non est, qui dubitet.

Circa responsum ad tertium animaduertendum est. Sicut de fide est, post mortem Christi eas animas iustorum, quæ nihil expiandum habent, statim videre diuinam essentiam, vt prima secunda quæst. 4. late ostendimus: sic quoque iam hodie non esse dubitandum, demones omnes, & animas discedentes in lethali peccato perpetuo cruciari, neque eorum pœnam differri vsque ad diem iudicij. Quia autem ratione demones, & animæ igne corporeo inferni cruciatur, ad finem tertiæ partis, dum de pœnis hominum damnatorum fuerit sermo, commodius disputabitur. Quoniam verò modo demones dum in hoc aère caliginoso versantur, secum deferant gehennam & cruciatum inferni suspicor esse, quia Deus se solo sine causa secunda infligit in eos tormenta, quæ ab igne corporeo passuri erant in inferno.

Qua ratione demones in hoc aère torquentur.

QVÆSTIO CVI.

De Angelorum illuminatione.

Ordo & conexio doctrina.

ICET D. Thomas, iuxta ordinem, quem secutus est, disputationem de Angelis diuiserit: placuit tamen illam coniungere, transitumque facere hoc loco ad quæst. 106. in qua de illuminatione Angelorum disserit: & prosequi quæstiones reliquis, quas de Angelis subiungit: tum ne tractatum de Angelis diuidamus, tum etiam quoniam animus nobis est, post integram disputationem de Angelis, subiungere tractatum quemdam de opere sex dierum, eoque finem imponere his commentariis in primam partem. Reliqua namque quæ D. Thomas in hoc opere docet, magna ex parte tradita à nobis sunt in commentariis in Aristotelem,

ARTICVLVS I.

Vtrum vnus Angelus illuminet alium: & simul de locutione Angelorum.

DISPUTATIO VNICA.

ILLUMINATIO in Angelis, quæ vnus alterum illuminat, non est aliud quam manifestatio, quæ vnus, docendo alium veritatem illi occultat, eam illi manifestat. Iuxta illud ad Ephes. 3.

Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia illuminare omnes, id est, manifestare omnibus, quæ sunt dispensatio, &c. Propterea, cum vnus Angelum manifestare alteri veritatem illi occultat, illam docendo, non sit aliud, quam cum eo loqui, cui illam manifestat, efficitur, vt illuminatio in Angelis pars quædam subiecta sit locutioni Angelorum, minus late patens quam illa: omnis quippe illuminatio locutio quædam est: non tamen locutio omnis Angelorum est illuminatio: quando namque Angeli adinuicem loquuntur de re iam antea vtrique nota, est quidem tunc inter eos locutio, non verò illuminatio, quæ vnus alterum illuminet. Ita D. Thomas quæstione sequenti artic. 2. Caietanus hoc loco, Scotus in 2. dist. 9. quæst. 1. 5. *ad aliam questionem, & alij.* Imò verò, vt D. Thomas inferius qu. 109. artic. 3. ait: *Non quæcumque locutio de re alteri Angelo occultata est illuminatio, sed de re, quæ permouet in maiorem notitiam Dei, ac mysteriorum illius.* Potest etiam dici, illuminationem præse sumptam esse illam solam, quæ à Deo per superiores in inferiores Angelos deriuatur: hæc autem tantum est de rebus, quæ Angelis omnibus naturaliter sunt occultæ, nempe de mysteriis gratiæ & fidei, de cordis cogitationibus, & futuris contingentibus: quare cuiusmodi illuminatio non est in demonibus, sed in solis Angelis bonis. Si quid autem Angelus vnus videat in diuina essentia, quod alteri sit occultum, potest ea de re illum illuminare, sed locutione in proprio genere. Porro illuminationes præse sumptæ post iudicij diem non fient: quoniam tunc necessariæ non erunt, quando status totus militantis Ecclesiæ cessabit. Quia ergo disputatio de illuminatione Angelorum cum disputatione de eorum locutione est coniuncta, imò disputatione de locutione tamquam de re vniuersaliori, quædam ex parte antecedere debebat disputationem de illuminatione, vtramque hoc loco coniungemus.

Quod ad illuminationem in particulari attinet, animaduertendum est: Proprium esse Dei optimi maximi illustrare tam nostras, quam Angelorum mentes, lumen, cognitionem, aut species in eas immediate immitrendo, eiusmodique illustrationes & splendores Sanctorum, appellari Dei illuminationes, quibus eos illuminat, & suo etiam modo locutiones, quibus cum eis dicitur loqui, vt Osee secundo de anima iusti: *Ducam eam ad solitudinem, & loquar ad cor eius.* Vnus verò Angelus, quia illi non potest in alium, neque in animam nostram, non potest hoc modo alium Angelum illuminare de veritate aliqua occultata, sed solum aliquo locutionis genere eum docendo.

Animaduertendum est deinde, tres actus à Beato Dionysio 3. cap. cœlestis Hierarchiæ constitui, quos Angelus

animaduertendum est deinde, tres actus à Beato Dionysio 3. cap. cœlestis Hierarchiæ constitui, quos Angelus

animaduertendum est deinde, tres actus à Beato Dionysio 3. cap. cœlestis Hierarchiæ constitui, quos Angelus

animaduertendum est deinde, tres actus à Beato Dionysio 3. cap. cœlestis Hierarchiæ constitui, quos Angelus

Angeli superiores comparatione inferiorum exercent, nempe purgare, illuminare, & perficere. Hi vero tres actus, vt Richardus & Gabriel in 2. dist. 9. quaest. 2. probè notant, vnus & idem actus sunt secundum rem, solaque ratione inter se distinguuntur. Idem quippe actus, quo veritas occulta dignoscitur, & quo inferior Angelus à superiori docetur, quatenus per eum expellitur ignorantia ab Angelo inferiori, dicitur purgatio: non quidem à labe peccati, sed ab ignorantia, non prauæ dispositionis, sed puræ negationis, quæ erat prius in Angelo qui docetur: quatenus verò per eum manifestatur illi veritas prius ignota, dicitur illuminatio: & quatenus est quædam perfectio intellectus, dicitur per eum perfici ab Angelo superiori.

Angelos inter se loquos manifestum est.

Quod verò ad locutionem in genere attinet, vt suo ambitu illuminationem comprehendit, sciendum est: Lumen ipsum rationis dicere, Angelos inter se loqui: quippe cum intellectu & libero arbitrio sint præditi, societatèque inter se habeant, & rempublicam perfectissimam, multò meliùs quàm nos, constituant, ad quod colloquutio est necessaria. Accedit, quòd id ex literis sanctis est etiam manifestum. Isaia 6. *Seraphim clamabant alter ad alterum, & 63. iuxta plurimorum sanctorum expositionem, quos quaest. 57. artic. 5. citauimus, inferiores Angeli interrogabant superiores: Quis est iste, qui venit de Edom? Zachariae 2. Ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & Angelus alius egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum, &c. Apollolus ludas in sua canonica: Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altere areret de Moysi corpore.*

Angolorum locutio vs à nonnullis explicetur.

Tota rei huius difficultas in eo est posita, vt explicetur modus, quo vnus Angelus cum alio possit loqui, eumque illuminare. De qua re magna ex parte dictum est quaest. 57. artic. 4. dum disputauimus an Angelis sint naturaliter occultæ cogitationes cordiù, siue illæ ab hominibus, siue ab Angelis eliciantur.

Vt quaestione citata dicebamus, ij, qui affirmant vnum Angelum posse naturaliter cognoscere intuitiue cogitationes alterius, ea tamen de causa eas regulariter de facto non cognoscere, quòd Deus ad id denegat suum concursum vniuersalem, facili se expediunt ab hac quaestione. Dicunt enim, quòd vnus Angelus dirigit in alium suum conceptum, intendens eum illuminare circa rem aliquã, quæ eum lateat, aut cum eo loqui de re illi manifesta, Deum concurrere concurtu vniuersali cum intellectu illius, quem alius vult illuminare, aut cum quo vult loqui, vt intuitiue cognoscat conceptum illuminantis, aut loquentis, eaque ratione per visionem, qua cõceptum illuminantis & loquentis intuetur, ipsum mète audire, formareque vltèrius notitiam, ac cognitionem de re, de qua alius eum illuminat, aut de qua loquitur: simul etiam reddùt facili ratione quare solus is illuminetur & audiat, ad què alius dirigit suum cõceptum, & cum quo loquitur, ceteri verò non item. Quoniam Deus solùm concurrat concursu vniuersali cum intellectu illius, ad quem conceptus dirigitur, & non cum intellectibus aliorum, atq; ita fit, vt ille solus audiat intuitiue cognoscendo conceptum, qui ad ipsum dirigitur. Sententiam hanc impugnamus latè, & tamquam parum veritati, & Scripturis sanctis consonam reiecimur quaest. 57. artic. 4. citato.

Ex fautoribus sententiæ, quòd Angelus naturaliter possit intuitiue agnoscere cogitationes alterius, nisi Deus illi suum concursum vniuersalem subtrahat, Scotus in 2. d. 9. q. 1. & 2. asseuerat, vnum Angelum posse illuminare alium, & cum eo loqui effecti-

Molina in D. Thom.

A uè producendo in intellectum illius conceptum, actumque intelligendi rei, de qua vult cum eo loqui intellectu eius, qui audit, concurrente solùm passiuè: addit præterea, posse producere in eum, vel solùm conceptum, actumque intelligendi, vel solam speciem intelligibilem, vel vtrumque simul.

Ex Scoti sententia vs loquamur Angeli.

Probat verò posse producere conceptum, actumque intelligendi, quoniam id, quod est sufficienter in actu primo comparatione alicuius effectus, potest producere illum in quouis subiecto susceptiuo, modò sit debite coniunctum: sed intellectus Angeli loquentis est in actu primo comparatione cõceptus, actusque intelligendi rem de qua vult loqui, quandoquidem habet omnia requisita, vt illum in se ipso producat: & Angelus, cum quo vult loqui, est quoad intellectum susceptiuus illius, poteritque esse debite coniunctus: ergo poterit eum in illius mète imprimere.

Probatio Scoti.

Addit Scotus, vnum Angelum non solùm posse ita loqui cum alio, illumque illuminare quando nõ distat, ab eo, sed etiam quando ab eo distat: eò quòd agens agere possit in id quod distat, nihil interim per medium effundendo: attamen, inquit, semper necessaria est certa distantia, vt agens agere possit in passiuum, maior, vel minor, pro qualitate virtutis agentis, eaque de causa vnus Angelus non poterit loqui cum alio, actum intelligendi in mète illius producendo, à quacumque distantia, sed à certa & determinata.

Iuxta hanc suam sententiam reddit etiam rationem Scotus, quare vnus Angelus possit loqui cum alio, eumque illuminare, aliis neque audientibus, neque illuminatis. Quoniam sicut quiuis Angelus liberè producit in seipso actum intelligendi, ita liberè eum producit in aliis, eaque ratione pro sua libertate poterit illum producere potius in hoc, aut in his, quàm in aliis, & ita loqui potius cum hoc, aut cum his, quàm cum aliis, eis minimè audientibus, eò quòd careant actu, per quem rem eam intelligant.

Sententia hæc Scoti, quatenus affirmat Angelum posse producere effectum in re distante, nihil producendo in mediis, sufficienter impugnata est q. 8. artic. 1. Quatenus verò affirmat, vnum Angelum posse producere actum intelligendi rem, de qua vult loqui, intellectum alterius, alio concurrente solùm passiuè ad talem actum, ac sola intellectus aure auscultare, impugnatur ab Ochamo in 2. q. 20. & quodlib. 1. q. 8. à Greg. 2. dist. 10. q. 2. Gab. dist. 9. q. 2. art. 3. à Cap. d. 11. q. 1. ad argumenta contra tertiam conclusionem, & à Caiet. q. seq. art. 1. Postsumusque nos primò argumèntari in hunc modum. Omnis intellectio ac perceptio obiecti est operatio immanens ac vitalis: ergo esse nequit in aliquo intellectu, ita vt is intellectus per eam aliquid percipiat, quin ad illam efficienter concurrat. Patet consequentia, quia omnis operatio immanens ac vitalis, efficienter à potentia, in qua est, & quæ per eam percipit obiectum, vt q. 12. & aliàs sæpe in superioribus abundè ostendimus. Nec minùs implicat contradictionem intellectum intelligere per actum intelligendi, non à se, sed ab alio intellectu efficièter productum, quàm vnum ignem calefacere per calefactionem, non à se, sed ab alio igne productam: eò quòd intelligere non aliud sit, quàm potentiam intelligentem efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est. Secundò, ad intelligendum concurrat efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est. Secundò, ad intelligendum concurrat efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est. Secundò, ad intelligendum concurrat efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est.

Impugnatur Scoti opinio.

E in hunc modum. Omnis intellectio ac perceptio obiecti est operatio immanens ac vitalis: ergo esse nequit in aliquo intellectu, ita vt is intellectus per eam aliquid percipiat, quin ad illam efficienter concurrat. Patet consequentia, quia omnis operatio immanens ac vitalis, efficienter à potentia, in qua est, & quæ per eam percipit obiectum, vt q. 12. & aliàs sæpe in superioribus abundè ostendimus. Nec minùs implicat contradictionem intellectum intelligere per actum intelligendi, non à se, sed ab alio intellectu efficièter productum, quàm vnum ignem calefacere per calefactionem, non à se, sed ab alio igne productam: eò quòd intelligere non aliud sit, quàm potentiam intelligentem efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est. Secundò, ad intelligendum concurrat efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est. Secundò, ad intelligendum concurrat efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est.

F in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est. Secundò, ad intelligendum concurrat efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est. Secundò, ad intelligendum concurrat efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est. Secundò, ad intelligendum concurrat efficienter ac vitaliter exprimere in se imaginem rei, quæ intelligitur, vt sæpe in superioribus explicatum est.

Hh h est

est liber, sed naturalis, non potens non agere, quantum est ex se: cum ergo concursus intellectus ad intelligendum non possit se extendere extra intellectum, eò quòd actio intellectus sit immanens, solumque supersit concursus naturalis speciei quem posset fingere Scotus extendere se ad alienum intellectum ad intelligendum, sanè insufficientem rationem reddidit, cur vnus Angelus posset loqui cum alio, aliis non audientibus, ex parte concursus liberi Angeli ad producendum conceptum, actumque intelligendi potius in intellectu huius, cum quo vult loqui, quam in intellectibus aliorum. Tertio, vt probè argumentantur Gabriel & Ockhamus, si ratio Scoti alicuius esset momenti, eodem sanè modo probaretur, voluntatem vnus Angeli posse producere volitionem in voluntatem alterius, efficerèque eum velle, eo concurrente solum passiuè, quod est ridiculum: efficeret namque eum consentire in peccatum, illo non concurrente ad talem consensum. Consecutio probatur, quia sicut intellectus vnus Angeli est in actu primo, & sufficiente ad producendam in se ipso intellectionem, & intellectus alterius susceptiuus est intellectionis eiusdem rationis: sic quoque voluntas vnus Angeli, qui actu aliquid vult, est in actu primo & sufficiente ad producendam in se volitionem, & voluntas alterius eiusdem rationis volitionem suscipere potest: quare si illa est sufficiens ratio, vt intellectus vnus Angeli possit producere intellectionem in intellectu alterius, erit etiam sufficiens, vt voluntas vnus Angeli possit producere volitionem in voluntate alterius. Inde verò vterius sequitur, aliquid posse esse volitum ab aliquo, à quo non sit præcognitum, sed solum ab eo, qui vt in se ipso potest producere volitionem, eò quòd habeat causam sufficientem, vt eam in se ipso producat, sic etiam, iuxta principium Scoti, producere eam posset in voluntatem alterius, concurrentem solum passiuè ad eam volitionem, quod tamen est absurdum. Item ex ratione Scoti sequeretur, posse vnum angelum efficere scientiam conclusionis in intellectu alterius, existente noticia principiorum solum in suo intellectu. Si namque ratio Scoti legitima est, cum angelus, qui habet assensum principiorum, & bonitatis consequentiæ, habeat sufficientem causam ad efficiendam in se ipso scientiam conclusionis, & alius angelus susceptiuus sit eiusdem scientiæ, vti que poterit, vt in se ipso, ita & in alio angelo eam efficere, præuio in se ipso dumtaxat assensu principiorum: habetque hæc ratio vim præsertim aduersus Scotum, qui affirmat angelos discurrere posse. Quarto, audire est percipere sinum alterius factum ad aliquid significandum, quo mediante, is, qui audit, format vterius notitiam rei significatæ, sed vnus angelum recipere conceptum rei, quam alius concipit, non est percipere signum alterius exhibitum ad aliquid significandum: ergo neque vnus angelum producere in mentem alterius conceptum rei, quam ipse concipit, est loqui cum eo, in cuius mentem illum producit, nec alterum angelum illum recipere est audire, sed solum percipere rem, non secus ac si per se ipsum formaret eundem conceptum, quod nemo appellaret audire.

Ad Scoti
argum.

Ad argumentum ergo Scoti neganda est maior, quando effectus est actio immanens & vitalis: ad eiusmodi namque effectum necesse est, concurrat efficienter, tamquam pars causæ, ea potentia, in qua vt in subiecto, recipitur, neque ea potentia producere illum valet extra se: & idcirco potentia, quæ est

A in actu primo ad producendum illum in se ipsa, sufficiens non est ad producendum effectum eiusdem rationis in aliam potentiam, quæ illius sit susceptiuus.

Sententia D. Thomæ q. frequente est, vnus angelum eo ipso loqui mentaliter cum alio, quòd ad imperium voluntatis conceptum suum internum dirigit in eum quo cum loquitur, eo enim ipso, ait, conceptum illum internum, qui alioquin supra naturam erat occultus, naturaliter fieri manifestum, non caicimque, sed ei dumtaxat, in quem dirigitur: fieri verò actio ei manifestum, vt intuitu eum agnoscat: quare cum directio conceptus ad imperium voluntatis, sit ratio, quòd ei dumtaxat sit manifestus, ad quæ dirigitur, efficitur, vt vnus angelus loqui possit cù vno, aut pluribus, ad quos pro sua libertate dirigit suos conceptus, aliis id non audientibus. Eum verò quo cù loquitur conspiciere conceptum internum loquentis, & per eum de qua loquitur, est audire mentaliter.

Hæc sententia, cum intellectu, tum etiam creditu est difficilis, fatisque vt arbitror eam impugnamus q. 7. artic. quarto, nec satis intelligitur quantum ratione, sola directio, hoc est, efformatio conceptum ad imperium voluntatis in ordine ad hunc potius quam ad illum, faciat conceptus, alioquin superte natura occultos, manifestos huic potius quam alteri: præsertim cum ipsummet imperium voluntatis, ac directio conceptuum, sit actus internus, ac proinde supra natura etiam occultus.

Sit ergo prima conclusio hæc in re perdifficilis, & nobis occulta: Angelus secum & cum Deo, potest loqui merè mentaliter. Hæc est communis omnium, ex eoque est manifesta, quoniam cogitationes intellectus, tam ei qui illas format, vt quæst. 57. artic. 4. explicatum est, quam Deo sunt cognite: ergo eo ipso, quòd dirigat eas ad Deum, vt is efficit, qui mente orat Deum, loquetur cum eo, & Deus eas audiet, hoc est percipiet. Hoc modo loquebatur Moyses cum Deo Exod. 14. quando Moysi nullum ore clamorem mittenti dixit Deus, *Quid clamas ad me?* Eo etiam ipso quòd ad ipsum illæ dirigantur, aut quòd aliquis secum cogitet, nec cogitationes suas dirigat ad alium, loquetur secum: conceptus quippe mentis verbum dicitur, multiplicatioque conceptuum ordinatorum seu colligatorum inter se mentis sermo appellatur.

Secunda conclusio, Vnus angelus non videtur posse loqui alteri cum alio, eumve illuminare, quam per nutus, spirituales tamen, signaq; spirituales, quæ ad exprimendos suos conceptus poterunt sibi inuicem multò melius exhibere, quam nos ad exprimendos nostros exhibeamus. Poterunt etiam adhibere signa corporea facta motione, aut impressione aliqua in corpore: item motu suæ propria substantiæ in spatio poterunt sibi ipsis signa exhibere, multaque aliis modis, ipsis melius, quam nobis cognitis. Hæc est Gregorij loco citato, & ad eam accedit Durand. in 2. d. 11. q. 2. in fine quæstionis, & plerique alij, estque expressa glossa in illud Pauli 1. ad Corin. 13. *Si linguis hominum loquar.* Vbi ait, *Angeli propiis significat inferioribus, quod de Dei voluntate primi sentiunt, quod sit quibusdam signis, & nutibus.* Potest etiam confirmari ex eisdem verbis Pauli, tribuit namque angelis linguam ad loquendum, ac proinde vim loquendi exteriùs per signa. In quæ verbis ait Chrysostomus: *Linguam angelorum, hæc est, non carnem significans instrumentum, sed eorum linguam inter se consuetudinem, modo inter eos cognitis.* Hæc uet præterea Hieronymus, ait, cuiusque eius operis autor, in illud Job. 24. *Subito apparuit autor.* Potest etiam conclusio probari. Primo, quoniam angeli

angeli inter se loquantur, vt ostensum est, omné- que contentur: cum ergo non loquantur solis conceptibus, eò quòd conceptus vnus sit naturaliter aliis occultus, vt q. 57. artic. 4. est ostensum, efficitur, vt loquantur signis externis quibus suos expriment conceptus. Secundo, Angelus spectatus in suis tantum naturalibus mentiri potest alteri angelo, non secus ac vnus homo mentiri potest alteri homini: sed mentiri est aliud manifestare exteriori signo, & aliud habere in mente: definitur namque, esse contra mentem ire: ergo angeli loquuntur adinuicem, signis externis ac nutibus. Quòd si quis peccat, vtrum huiusmodi signa significant expositiones, respondendum est, eo sanè modo significare. Sicut enim homines qui numquam antea essent locuti, imponere possent signa ad exprimentos inuicem suos conceptus, & inuenire linguam, qua mutuos conferrent sermones, ita multò citius & melius id efficere poterunt angeli, & fortè eruditi lingua, qua sic loquerentur, conditi sunt à Deo, vt de primis parentibus in tractatu de opere sex dierum dicemus.

Angeli erudit lingua qua inter se loquentur conditi.
Angelus potest loqui cum homine immutatio animae imaginatio.

Dictum est in hac secunda conclusione, vnum angelum non videri posse loqui cum altero angelo nisi per nutus & signa: quia cum homine loqui potest immutando imaginationem illius, eoque pacto angelus Domini in somnis apparuit Ioseph, locutusque est cum illo, similiterque videntur angeli saepe locuti cum Prophetis in spiritu: licet enim angelus illabi non possit in substantiam animae, aut alterius angeli, immittendo aliquid immediatè in intellectum & voluntatem, excitare tamen potest cogitationes in imaginatione, immutatione facta in organo corporeo, in quo imaginatio residet, indeque vterius efficere cogitationes in intellectu, vt q. 56. art. 2. dictum est.

Iuxta hanc, quam sequimur, sententiam non video quo modo vnus angelus loqui possit cum alio, aliis non audientibus, si ad id attendant: quippe cum iuxta hanc sententiam, audire in angelis non aliud sit, quam percipere per intellectum signa externa, & nutus: hac autem non video quo modo possint occultari neque id Gregorius Ariminensis absurdum reputat. Posset fortè aliquis dicere, Deum denegare concursum generalem, quando expedit, vt alij non audiant, eaque ratione alios non audire.

Illud admonerim, opinionem D. Thomae hac ratione, maiori cum probabilitate, quam quamcumque aliam, posse defendi, si dicamus, ad diuinam prouidentiam, ordinèque naturæ spectare, vt Deus id suppleat, quod ad angelorum locutionem est necessarium: eaque de causa cum cordium cogitationes ex sua natura sint aliis angelis occultæ, & nihilominus necessaria sit mutua inter eos interna locutio, Deum quasi naturali lege statuisse, quando vnus dirigit conceptus suos ad alium aut alios vt mentaliter cum eis loquatur, ita concurrere particulariter cum intellectu eius, aut eorum, ad quos diriguntur, vt illos percipiant atque intueantur, quoniam id naturæ ordo postulabat. Sicut etiam quasi legem statuit, tum vt quando preces ad beatum aliquem funderentur, eas illi vel in Verbo, vel in proprio genere manifestet, vt questione 12. dictum est. Tum etiam vt quando datur vltima dispositio in materia ad animam rationalem, eam creat, ac corpori infundat, vt sit hominis generatio. Neque particularis hic concursus Dei ad eam generationem necessarius censetur supernaturalis, sed naturalis: eò quòd humana generatio eum efflagi-

Molina in D. Thom.

A tet. Iuxta hanc rationem defendendi opinionem Diui Thomae facillè intelligitur, quo pacto illi soli angeli mentaliter audiant, ad quos sit locutio. Consequenter tamen dicendum esset, angelos, etiam malos, non posse angelis aliis mentiri, nisi quando solis signis externis vellent cum eis loqui: neque enim pugnat angelos vtroque modo adinuicem loqui. Quòd si ea ratio vera iudicetur, dicendum erit, animas separatas eodem modo mente loqui inter se, & cum angelis. Quin & homines beatos post diem iudicii, quando corpora non impediunt, quominus mente angelos intueantur, eodem modo posse mente loqui, & inter se, & cum angelis.

B Circa illam quaestionem, num angeli à quacumque distantia possint alium loquentem audire. Iuxta hanc rationem defendendi opinionem Diui Thomae dicendum est, posse. Quòd si obiicias, Diuum Thomam saepe affirmare, angelum loquentem efficere aliquid in mente audientis: angelum autem non posse à quacumque distantia agere in intellectum alterius. Respondent quidam, Diuum Thomam intelligendum esse de efficientia modo naturali, quatenus eo ipso, quòd vnus angelus conceptus suos ad alium dirigit, vt cum eo colloquatur, naturæ ordo postulat, vt Deus instar agentium naturalium actione reali cum angelo, cui locutio fit, ad audiendum concurrat, aut quatenus angelus, qui loquitur, proponit obiectum, hoc est, locutionem, angelo audienti, vt eam percipiat. Ac sanè, nullatenus est concedendum, angelum mente loquentem, quicquam in intellectum audientis reali efficientia producere. Tum quia id sine illapsu intelligi non potest. Tum etiam quoniam, interiecta quacumque distantia id nullo pacto fieri posset, vt in superioribus est ostensum. Iuxta sententiam verò quæ affirmat, angelos signis externis inuicem loqui, si dicamus angelos intelligere per species infusas, dicendum est, vnum angelum posse audire à quacumque distantia: quoniam per species infusas percipi possent obiecta à quacumque distantia. Si verò affirmemus, accipere species à rebus, dicendum est, solùm ab ea distantia posse audire, ad quam species signorum exteriorum perueniunt proportionate, vt angelus, qui auditurus est, signa illa intelligat.

C Hæc mihi, iuxta principia, quæ hæcenus iecimus, dicenda occurrerunt de hac re difficili, circa quam nihil habemus certi, quod in medium afferamus: dixi tamen quòd vero similitus iudicavi, suspicans rem fortè longè aliter habere. Est namque res hæc semota valde à sensibus nostris, neque ex Scripturis sanctis constat modus, quo angeli inter se loquuntur.

ARTICVLVS II.

Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius.

P R I M A conclusio est. Ex parte potentie efficiendo scilicet immediatè volitionem voluntatis, vnus angelus non potest mouere voluntatem alterius, sed id est proprium Dei. Hæc patet ex dictis art. precedente, & suprâ quaestione 56. artic. 2.

S econda conclusio, ex parte obiecti, quatenus angelus ipse est bonum quoddam amabile per voluntatem alterius angeli eam ad id obiectiue alliciens, vnus angelus mouere potest voluntatem alterius.

H h 2

terius. Potest etiam eam mouere rationibus persuadendo alterum angelum, vt aliquid diligat, vel odio habeat, quod etiam est mouere obiectiue voluntatem illius: non tamen potest illi necessitatem inferre ad aliquem actum. Primum satis patet. Secundum verò ex eo probatur, quòd nullum obiectum potest inferre necessitatem voluntati ad amorem sui, nisi infinitum obiectum clarè visum, quod totam latitudinem boni in se contineat, quale est Deus, vt 1. 2. ostendimus: vnus verò angelus non potest alterum ad intuitu diuinæ essentiæ perducere.

ARTICVLVS III.

Virum Angelus inferior superiorem illuminare possit.

CONCLUSIO est. Numquam angelum inferiorem illuminare superiorem: eò quòd notitia supernaturalis, iuxta ordinem à Deo in angelis statutum, qui non est, cur aliquando prætermittatur, descendit à superioribus in inferiores, & non contra. Conclusio est probabilis, non tamen certa. Imò Bernardus in sermonibus de aduentu homilia 1. super *Missus est Gabriel*, ait: Soli Gabrieli archangelo reuelasse Deum tempus incarnationis: ex sententia autem Bernardi eo loco, licet Gabriel sit non de minoribus, sed de præcipuis angelis, non tamen est supremus. Præterea reuelatio aliqua pertinere poterit ad angelum inferiorem ratione status aut officij, quæ ad superiorem aliquem non spectet: sicut quæst. 12. dictum est, interdum beatos inferiores videre aliqua in Verbo, quæ superiores non vident, eò quòd ad eorum statum non pertineant: ergo eiusmodi cognitiones manifestari poterunt angelis superioribus ab inferioribus.

ARTICVLVS IV.

Virum angelus superior illuminet inferiorem.

Angeli superiores quam rationibus omnibus illuminant.

CONCLUSIO quarti articuli est. Angelos superiores de omnibus illuminare inferiores. Eam non ita intelligo, quali continenter quicquid superiores intelligunt, transfundant in inferiores, alioquin numquam inferiores interrogarent superiores, cuius contrarium docet Dionysius 7. cap. cœlestis hierarchiæ, iuxta illud Isaia 63. *Quis est iste qui venit de Edon*, docetque D. Thomas, tum hoc loco in responsione ad secundum, tum etiam alibi, sed eam intelligo, quia tandem aliquando, prout tempus, & ratio exigit de omnibus eos illuminant.

QVÆSTIO CVII.

De locutione angelorum.

Qvæstio hæc tota explicata est artic. 1. præcedentis quæstionis.

QVÆSTIO CVIII.

De hierarchiis, & ordinibus angelorum.

DISPUTATIO VNICA.

HIERARCHIA, quod est sacer, & *ἀρχή*, quod est princeps, dicitur, *ἱεραρχία*, significatque idem quod sacer principatus. Diuiditur verò in Ecclesiasticam & cœlestem. Alij addunt hierarchiam supercœlestem trium personarum diuinarum, vt D. Bonauent. in 2. dist. 9. in expositione liter. Richardus & Gabriel eadem distin. & quidam alij. Attamen cum nulla personarum diuinarum princeps sit comparatione aliarum, addunt, improprie, & secundum quid dici hierarchiam. Et D. Thomas hoc loco articulo 1. ait, eos errare, & contra intentionem Dionysij loqui, qui ponit in diuinis personis hierarchiam quam vocant supercœlestem: Etenim Dionysius 3. c. cœlestis hierarchiæ, Deum supra omnem hierarchiam esse dicit, tanquam hierarchiarum causam. Cum autem *ἱεραρχία* idem significet, quòd sacer principatus, in principatu autem duo intelligantur, princeps videlicet, & multitudo sub principe ordinata, consequens profectò est, vt cum Deus optimus maximus vnus sit Princeps, non solùm multitudinis angelorum, sed etiam hominum, vna possit dici hierarchia, tam hominum, quam angelorum, qui sacris participant, quatenus videlicet rota hæc multitudo sub vno principe gubernatur. Vnde Augustinus 12. de Ciuitate Dei capite 1. *duas ciuitates*, hoc est, societates, distinguit: alteram bonorum, tam hominum, quam angelorum, sub vno principe Deo, alteram malorum, cuius est caput diabolus. Imò verò quemadmodum collectio fidelium omnium, tam angelorum, quam hominum, vna vniuersalis Ecclesia dicitur, triumphantem & militantem comprehendens: sic quoque vna hierarchia dici potest. Quia tamen homines diuersimodè gubernantur à Deo in hac Ecclesia militante, & diuersimodè angeli sancti in triumphante, qui iam ipsius fruuntur conspectu, efficitur, vt ex parte multitudinum, modique diuinam gubernationem participandi, meritò distinguantur duæ hierarchiæ, Ecclesiastica vna, & cœlestis altera.

Porò in cœlesti angelorum sanctorum hierarchia, tres adhuc hierarchias distinguit B. Dionysius 6. cap. de cœlesti hierarchia à beato Paulo apostolo edoctus, nempe supremam, mediam, & infimam. Has distinguit penes varios modos suscipiendi diuinas illuminationes ac reuelationes, attendendique ad salutem hominum: omnes namque sunt administratorij spiritus, ad salutem hominum attendentes, & in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis, vt Paulus ad Hebræos 1. ait. Rursus in vnaquaque hierarchia tres ordines, seu choros angelorum distinguit, supremorum, mediorum, & infimorum. Quare nouem sunt angelorum ordines seu choros & tres hierarchiæ. Atq; hæc est concors Theologorum sententia, quam post B. Dionysium affirmant B. Gregorius in homilia de centum ouibus, quæ est 34. in Euangelia, D. Bernardus 5. lib. de consideratione ad Eugenium, D. Isidorus lib. 1. de summo bono cap. 12. & Dionysius loco citato affirmat præceptorem suum Paulum Apostolum distinxisse angelos in ternas hierarchias, tertio repetitas, ad sanctissimam Trinitatis imaginem: quare negare hanc sententiam, quæ tanquam traditio videtur esse in Ecclesia, plus esset quàm temerarium.

Ordo angelorum in hunc modum delimitur Magistro in 2. d. 9. *Est multitudo cœlestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratia simulantur, sicut naturalium animalium munere conueniunt.* Hoc secundum